

Setmana Santa. Diomege de Rams

La Bisbal de Falset (Priorat)

1. Història de la festa

La Bisbal de Falset celebra una Setmana Santa força representativa dels costums que tradicionalment havien estat comuns a la comarca. A més, manté un acte –el viacrucis del Diumenge de Rams a la tarda– que ha desaparegut en moltes altres poblacions.

No és possible, doncs, fixar la data d'origen de les diferents celebracions que la formen. Sí que es pot fer referència a l'impacte que hi va exercir, a mitjan segle xx, la simplificació litúrgica arran del Concili Vaticà II (supressió de guàrdies d'honor, disminució dels monuments).

1.2 Diumenge de Rams

Abans, al matí, les campanes tocaven a missa major. El capellà començava beneint els rams d'olivera i de llorer que el dia abans havia repartit l'ermitana de Sant Salvador –ermita que es troba al terme veí de Margalef de Montsant– per les cases del poble. La canalla els portava adornats amb pastes casolanes encarrassades amb un fil al ram, que normalment eren també d'olivera. Després se sortia cap a la plaça amb professó; en tornar al temple, trobaven les portes estaven tancades. El capellà s'apropava a la porta, a dintre uns cantors entonaven uns salms i el sacerdot els responia amb uns altres des de fora; després donava tres trucs a la porta amb la barra de la creu i entonaven novament un altre salm i, en acabar-lo, obrien la porta. Les pastes dels rams es consideraven beneïdes i es repartien entre la família.

Una de les característiques de la diada de Rams a la Bisbal de Falset ha estat –i és– la grandària dels rams d'olivera que es porten a beneir. Aquestes són àmpliament majoritàries respecta a les palmes i palmons.

Una anècdota que s'explica al poble, referida als primers anys del segle xx, és la que va protagonitzar un jove que es deia Bonifaci, qui, amb l'ajut d'uns companys, es va presentar a l'església amb un ram d'olivera tan gran que van haver d'obrir tot el cancell per poder entrar. El ram estava guarnit amb rosquilles, coques i pastes, però també hi havia un embotit i alguns pans. I, com es pot suposar, el ram gegantí va centrar l'atenció dels assistents a la missa.

A la tarda es feia professó, com en l'actualitat, amb vestes i passos. La professó, l'encapçalava la creu baixa i la seguien, per aquest ordre, la creu alta, el penó, el Crist amb la creu al coll, el *Nasareno*, la Mare de Déu del Dolors i una munió de nens i nenes vestits d'apòstols i altres sants, i entre ells un nen i una nena, més grans, vestits de Jesús i de la Samaritana –aquests personatges han desaparegut avui–, la imatge de Crist crucificat, el capellà amb els escolans, la banda de música i les cantores, que entonaven el Via

Crucis. La professó sortia de l'església i anava fins al calvari, per retornar després al poble. En l'actualitat es fa per l'interior de la població.

La construcció del monument, que antigament ocupava bona part del dimecres, ha quedat reduïda, en l'actualitat, a la mínima expressió i ha desaparegut el costum de «matar jueus», fent soroll amb carraus i matraques, pràctica que es va mantenir fins al 1984.

Les matraques servien també per anunciar el viacrucis del Divendres Sant al matí, en direcció al cementiri vell (aquest cementiri va desaparèixer i en el lloc que ocupava s'hi havia de construir un hotel que restà inacabat). La professó de l'Enterrament sortia al vespre. Hi figuraven el Sant Sepulcre i la Dolorosa, portada per la Confraria de les Esclaves de la Mare de Déu dels Dolors.

Tant en sortir com en entrar la professó de l'església, es col·locaven dos homes a banda i banda de la porta de l'església, amb unes safates, i demanaven la voluntat a cada feligrès. A cada moneda que queia, deien: «Per l'amor de Déu sigui».

Un aspecte important de la professó era la música. Era característica la marxa de la Magdalena i el cant «Ànimes cristianes», que encara s'interpreta en l'actualitat.

2. Característiques específiques, elements i implantació de la festa

El Diumenge de Rams al matí es fa la benedicció dels rams. A un quart de dotze del migdia, els assistents esperen davant de la Cooperativa del Vi (situada a l'entrada del poble, en direcció cap a la Palma d'Ebre). Quan arriba el mossèn, es va en *provessó* –forma dialectal d'anomenar-la– fins a l'església, amb la canalla portant les palmes i els rams; allà comença la missa.

El mateix diumenge, a la tarda, se celebra un viacrucis pels carrers. Es tracta d'una celebració molt antiga que forma part del corpus tradicional de celebracions de la Setmana Santa que és comú a moltes poblacions del país. A diferència de molts llocs on va desaparèixer en algun moment, a la Bisbal de Falset continua formant part de les celebracions que obren la setmana.

A les cinc de la tarda, els assistents es concentren a l'interior de l'església. En una de les naus laterals hi ha preparats els elements que s'utilitzaran durant l'acte: el pas del Natzarè, una creu per portar al coll, una creu alçada amb un llençol penjant i un penó amb la imatge pintada del Natzarè; els porten un seguit de persones amb vesta de color granat. De l'altar major baixen tres nens del poble –darrerament, tres xiquetes– que fan d'escolanets i porten la creu i els cirials que obriran el seguici. El mossèn fa la introducció i surten al carrer, seguits pel penó, una vesta amb la creu al coll, una altra amb la creu alçada i la imatge del Natzarè. Els assistents surten formant dues fileres, a banda i banda del carrer.

La *provessó* s'adreça cap a la part alta del poble, amb carrers que s'enfilen en direcció a Montsant, però no arriba a sortir del nucli urbà, a diferència del

recorregut del Divendres Sant al matí, que pretén recordar més clarament la pujada al Calvari. Transcorre pels carrers més alts del poble, fins que surt a la carretera per la banda de ponent, a l'alçada de la Cooperativa, i torna pel carrer de la Palma fins al carrer Major i l'església. En tot el recorregut, les aturades inclouen la prèdica del mossèn, les pregàries corresponents i el cant de fragments de la Passió per part dels assistents.

El Divendres Sant, a les 9 del matí, es fa un dels viacrucis estèticament més atractius de la comarca, ja que el Calvari fins on es puja és al mirador que el poble té a Montsant. En la part del recorregut que transcorre fora del nucli urbà –la resta és el mateix que el del Diumenge de Rams–, durant els anys de postguerra hi havia creus de fusta provisionals que els escolanets anaven a col·locar abans del viacrucis fent els forats necessaris per plantar-les. Actualment, en aquest indret no hi ha cap tipus de senyal, i el recorregut es transmet per record col·lectiu. Durant aquest viacrucis es canta la peça *Ànimes cristianes* (vegeu a l'Annex la lletra i música).

El mateix Divendres Sant, al vespre, es fa la professó amb la imatge de la Dolorosa i la *Llitera* (nom que es dona al Sant Sepulcre, amb el Crist jacent sobre un llit de fusta amb quatre columnes a les cantonades). Aquesta professó té un recorregut totalment urbà, ja que no surt a la carretera, sinó que trenca pel carrer de la Costa, que comunica la part superior i inferior del poble per l'interior del nucli. Durant la postguerra, alguns informants encara recorden que en diferents punts del recorregut, que coincidien amb cantonades, se situaven alguns membres del sometent agenollats, amb l'arma a la mà. Es tractava d'una mena de guàrdia d'honor que va desaparèixer poc després i que també havia estat habitual en altres poblacions.

Prenen part en els actes de Setmana Santa un nombre notable de persones del poble, tant els que hi viuen habitualment com aquells que han marxat fora i hi retornen durant les vacances.

Entre la música dels actes destaca el cant *Ànimes cristianes*, que s'interpreta durant el viacrucis de Divendres Sant.

3. Fonts de consulta i organitzadors

La fitxa s'ha elaborat a partir de l'observació i dels testimonis orals dels bisbalencs Miquel Amorós, Francesc Massip i Irene Perelló.

Bibliografia

Música de tradició oral a Catalunya: Rituals de la vida i del curs de l'any. Funcionalitat i ideologia. Selecció i estudi a càrrec de Josep Crivillé i Ramon Vilar. Barcelona: Fonoteca de Música Tradicional. CPCPTC. Generalitat de Catalunya, 2001

Organització

La festa, l'organitzen conjuntament la parròquia de la Nativitat de Maria de la Bisbal de Falset i un grup de persones vinculades a la parròquia de la vida cultural del poble:

Parròquia de la Nativitat de Maria
Telèfon: 977 819 368

Redacció: Montserrat Flores i Salvador Palomar